

2.5. MUNKAERŐPIACI ALKALMAZKODÁS A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY IDEJÉN

– EGY REPREZENTATÍV FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

KOLTAI JÚLIA, PRINZ DÁNIEL & RÖST GERGELY

Bevezetés

2020–2021 során a koronavírus-járvány és az annak megfékezésére hozott intézkedések komoly gazdasági visszaesést okoztak a világ szinte minden országában, köztük Magyarországon is, ahol 5 százalékos visszaesést lehetett tapasztalni 2020-ban (IMF, 2021). A gazdasági visszaesés a munkanélküliség jelentős növekedésével járt, és jelentősen megterhelte a háztartásokat. A KSH hivatalos adatai szerint például a munkanélküliségi ráta 4,2 százalék volt 2020. negyedik negyedévében, 0,9 százalékponttal haladta meg a 2019. negyedik negyedévi szintjét (KSH, 2021). Ugyanakkor a foglalkoztatottság és a munkanélküliség alakulását egy ilyen nagymértékű és gyors visszaeséssel járó helyzetben nehéz mérni. Ez különösen igaz volt a koronavírus-járvány idején, amikor sokan nem tudtak dolgozni a kormányok által elrendelt korlátozások miatt, de hagyományos értelemben nem vették el a munkájukat. Sok vitát váltott ki, hogy járvány idején hogyan lehet és érdemes mérni a munkanélküliséget, a Központi Statisztikai Hivatal (KSH), a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NSZF) és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) adatai eltérő becsléseket adtak. Például 2020. októberében a KSH a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) mérési módszertanát alkalmazó adatai szerint 199 ezer munkanélküli volt Magyarországon és 4,3 százalék volt a munkanélküliségi ráta (KSH, 2021). Eközben az NFSZ 306 ezer álláskeresőt tartott nyilván (NFSZ, 2021).¹

Ebben az alfejezetben egy reprezentatív kérdőíves felmérés alapján azt vizsgáljuk, hogy 2020 áprilisa és 2021 májusa között hogyan hatott a koronavírus-járvány a magyar dolgozók munkájára és gazdasági helyzetére.² A munkavégzést az alapján becsljük, hogy hányan végeztek legalább egy óra, jövedelmet biztosító munkát az elmúlt héten a kérdőívre adott válaszuk alapján.

Az elemzett felmérés eredetileg a Szegedi Egyetem Bolyai Intézetében Röst Gergely által vezetett, járványmatematikai modellező és epidemiológia projekt számára készült, 2020 áprilisa óta CATI (*Computer Assisted Telephone Interviews*) technikával³ havonta felvett országos reprezentatív 1000 (2020 novemberéig 1500) fős kutatás (Karsai és szerzőtársai, 2020). Bár a felmérés sokféle témában (munka, anyagi helyzet, egészség, oltások) kérdezte a válaszadókat, ebben az alfejezetben a munkával és a gazdasági helyzettel kapcsolatos kérdéseket vizsgáljuk. Elemzésünkben három fő dimenziót vizsgálunk: a munkavégzést, az otthoni munkát és általános anyagi helyzetet. Mindhárom terü-

¹ A mérési problémákkal kapcsolatban, lásd a 2.1. alfejezetet, a különböző adatforrások alapján történő elemzéseket lásd e fejezet többi alfejezetét.

² Hasonló felméréseken alapuló kutatást mutat be fejlődő országokban Khamis és szerzőtársai (2021a, b).

³ Az úgynevezett CATI, Computer-Assisted Telephone Interviewing módszer lényege, hogy az interjút felvevő személy telefonon keresi fel a kérdezettet, és a kérdőív kérdéseit egy szoftver által követi a lekérdezésnél, a válaszokat pedig ugyanebbe a szoftverbe írja bele.

leten fontos, hogy a koronavírus-járvány másképpen hathatott a különböző életkorú, nemű, iskolázottságú és lakhelyű emberekre, ezért megvizsgáljuk az esetleges heterogén hatásokat.

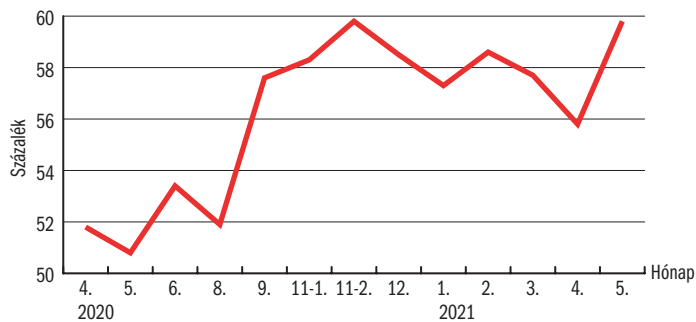
Adatok és módszertan

A tanulmány adatai egy nagyobb, más célú vizsgálatból, a Röst Gergely által vezetett járvány matematikai projektből származnak. A kutatás eredeti célja az volt, hogy felmérje a magyar felnőtt lakosság kapcsolattartási mintázatait és egyéb, a Covid-19 vírus terjedésével kapcsolatos vélekedéseket és attitűdöket (Karsai és szerzőtársai, 2020). A kutatást 2020 áprilisától havonta ismételték. A kérdések egy része azonos volt az összes adatgyűjtésben, egy másik része változott. A mintában a kontaktusokra és az egyes, aktuális munkára vonatkozó kérdéseket mindig az előző napra vonatkoztatták, amely a minta kétharmadában hétköznap volt, egyharmadában pedig hétvége. Az adatfelvételt CATI-módszerrel végezték, a mintavételhez többlépcsős, arányosan rétegzett, valószínűségi mintavételi eljárást alkalmaztak. Az adatbázis vezetékes és mobiltelefonszámokat egyaránt tartalmazott. A minta – nem, életkor, iskolai végzettség és településtípus szerint – reprezentatív a 18 éves vagy idősebb magyar lakosságra. A mintavételi hibákat az adatgyűjtés után iteratív arányos súlyozással korrigálták. A minta mérete 2020 novemberéig minden hónapban 1500 fős, 2020 novemberétől pedig 1000 fős.

Eredmények

Elsőként azt vizsgáltuk, hogyan alakult a járvány alatt a munkavégzés. Adataink azt mutatják (2.5.1. ábra), hogy a koronavírus-járvány első hulláma, a tavaszi és nyári hónapok alatt, majdnem 6–8 százalékponttal alacsonyabb szinten volt (50,80–53,40 százalék) a munkát végzők aránya, mint azt követően ősszel a járvány második hulláma alatt (55,80–59,80 százalék).

2.5.1. ábra: Munkavégzés, 2020. április – 2021. május

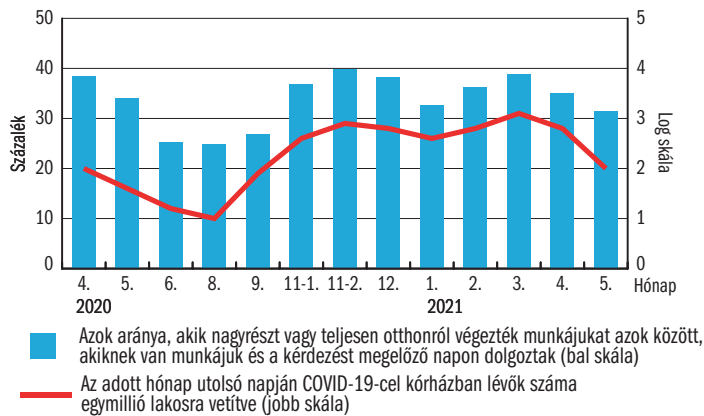

A felmérés adatai a munkavégzők arányának jelentős megugrását 2020 szeptemberére teszik, amikor eltörölték az első hullám idején hozott korlátozó intézkedéseket, és nem vezettek be új korlátozásokat. Ezután a második

és harmadik hullám nem mutatott jelentős negatív hatást a munkavégzésre adataink szerint, ami részben az enyhébb korlátozásoknak, részben pedig annak köszönhető, hogy a gazdaság is jobban alkalmazkodott a megváltozott helyzethez. A munkát végzők aránya 2020 őszén–telén és 2021 tavaszán folyamatosan megmaradt nagyjából azonos szinten, 57,60 százalék és 59,80 százalék között. Ez alól két adatfelvétel jelent kivételt. 2021 januárjában, feltehetően a novemberi–decemberi korlátozások miatt valamivel alacsonyabb, 57,30 százalék volt az elmúlt héten jövedelmet biztosító munkát végzők aránya, ahogyan a 2021. áprilisi adatfelvételnél is (55,80 százalék). Ez egybeesik a harmadik hullám idején bevezetett, néhány hétig tartó korlátozásokkal, illetve szezonális hatások is szerepet játszhattak.

A második és harmadik járványhullámok idején már egy viszonylag magas szintre állt be azoknak az aránya, akik otthonról végezték a munkájukat (2.5.2. ábra), és az otthoni munkavégzés elterjedtebb a magasabb iskolai végzettségű dolgozók körében.⁴ A munkájukat otthonról végzők aránya erősen korrelál a 2.5.2. ábrán szintén bemutatott „járványgörbével” (a Covidal kórházban lévők egymillió lakosra vetített számával) is. Amikor 2020 augusztusában elérte a mélypontját a járványgörbe, mélypontra került a munkájukat otthonról végzők száma is, majd a járványgörbe növekedését követve ez is növekedésnek indult. Adatainkból az is megállapítható, hogy a dolgozók nagyjából harmadának van rugalmas munkája a munkavégzéssel töltött idő, a munkavégzés helye és a munkavégzés időpontja szerint.

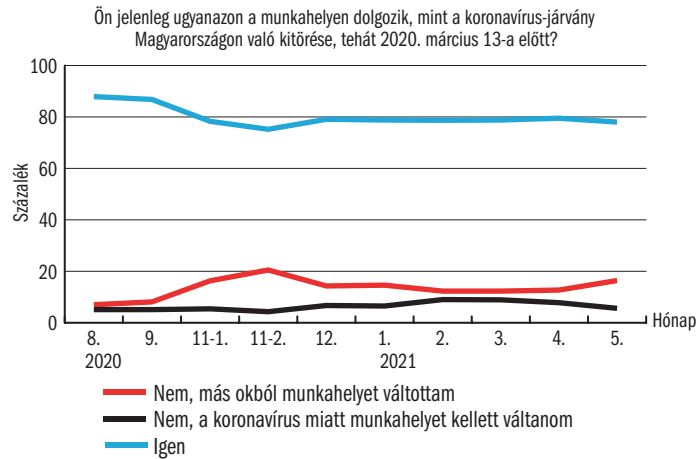
2.5.2. ábra: Otthoni munkavégzés (százalék)

⁴ A felsőfokú végzettséggel rendelkezők között azok aránya, akik nagyrészt vagy teljesen otthonról dolgoztak minden hónapban magasabb (36–63 százalék között), mint ugyanez az arány a nyolc általánost vagy kevesebbet végzetek között (18–32 százalék között). A növekedés a két végzettség között nem lineáris: a szakmunkás végzettségűek a legtöbb esetben kisebb arányban tudták otthonról végezni a munkájukat, mint a maximum nyolc általánost végzettek.

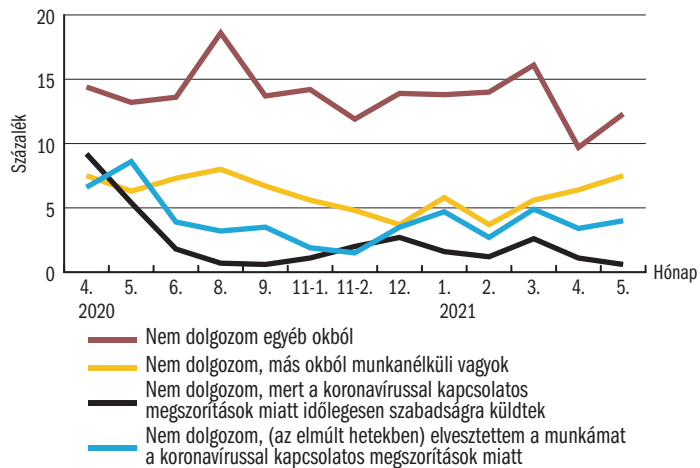
A megváltozott körülményekhez való alkalmazkodás egyik lehetséges módja a munkahelyváltás. A 2.5.3. ábra azt mutatja be, hogy a dolgozók milyen arányban váltottak munkahelyet a járvány eleje óta. Erről csak 2020 augusztusától van adat, de az látszik, hogy a második- és a harmadik hullámok idején a munkahelyváltás egy fontos alkalmazkodási lehetőség volt, és 20 százalék fölötti arányban kerültek új munkahelyre a dolgozók.

2.5.3. ábra: Munkahelyváltás

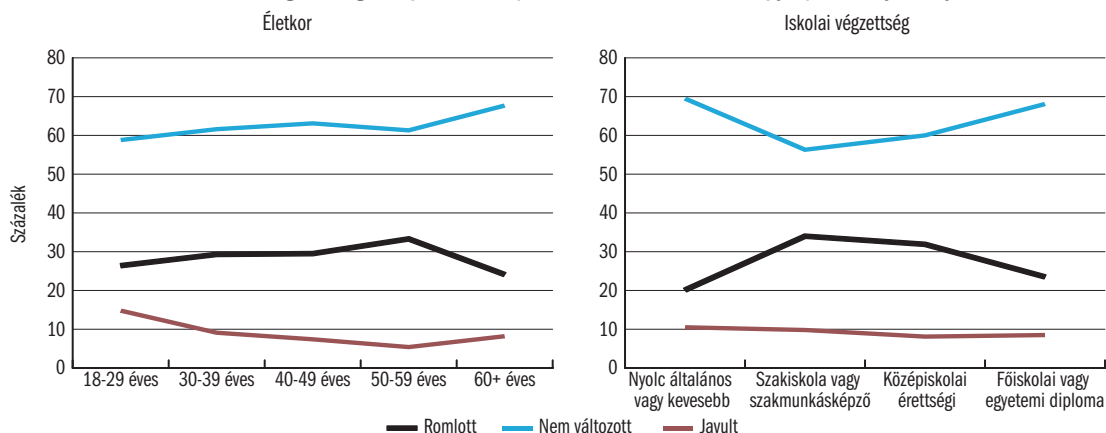
A kérdőívben a nem dolgozók körében a passzivitás okaira is rákérdeztek (2.5.4. ábra). Önbevallás alapján koronavírus miatt csak a passzívak 3–4 százaléka vesztette el a munkáját.

2.5.4. ábra: A nem dolgozás egyes okai (azok között, akik nem dolgoznak, %)

A munkavégzés visszaesésének komoly hatása lehetett a dolgozók anyagi helyzetére is. A kérdőíves vizsgálatban az 1–10 skálán értékelték a válaszadók a járvány előtti és az aktuális anyagi helyzetüket. A különböző csoportokban 2021 januárjában, a vizsgált időszak közepén a válaszadók negyede-ötöde válaszolta azt, hogy romlott az anyagi helyzete, és csak nagyjából tizede, hogy javult (2.5.5. ábra). Az idősebb, de még jellemzően aktív 50–59 éves korosztály és a szakiskolát vagy szakmunkásképzőt végzetek körében ennél is magasabb, egyharmad volt azoknak az aránya, akik úgy értékelték, hogy romlott az anyagi helyzetük.

2.5.5. ábra: Anyagi helyzet változása a COVID előtthöz képest a különböző életkori, illetve iskolai végzettségi csoportokban (önbevallás, 1-10 skála alapján), 2021. januárjában

Következtetések

Az ebben az alfejezetben vizsgált reprezentatív felmérés szerint a koronavírus-járvány nyomán kibontakozó gazdasági válságnak súlyos, de rövid ideig tartó negatív hatása volt a munkavégzésre, amely a korlátozások feloldásával visszaállt a korábbi szintre. Ebben szerepet játszhatott a cégek és a munkavállalók alkalmazkodása és az otthoni munkavégzés elterjedtebbé válása.

A válság hatásai heterogének voltak; erősebben érintve egyes csoportokat. Anyagi szempontból különösen sérülékenynek bizonyultak az idősebb dolgozók, az alacsonyabban képzettek és a kisebb településeken élők. Bár felmérésünkben nem szerepelnek erre vonatkozó részletes adatok, feltételezhető, hogy a gazdasági szerkezet átrendeződése, a szektorok közötti reallokáció is fontos volt a válság alatt. Egyrészt, az egyes szektorokra másképp hatott a válság, például a turizmusban és a vendéglátásban többen veszítették el a munkájukat, mint más, kevésbé érintett szektorokban. Másrészt, a szerkezeti átrendeződés miatt kisebb lehetett a válság negatív munkaerőpiaci hatása, hiszen a munkájukat egy iparágban elveszítők más iparágakban találhattak állást.

Hivatkozások

IMF (2021): [World Economic Outlook, Managing Divergent Recoveries, April 2021](#). International Monetary Fund.

KARSAI MÁRTON–KOLTAI JÚLIA–VASÁRHELYI ORSOLYA–RÖST GERGELY (2020): [Hungary in Masks/„Maszk” in Hungary](#). Corvinus Journal of Sociology and Social Policy, Vol. 11. No. 2. 139–146. o.

KHAMIS, M.–PRINZ, D.–NEWHOUSE, D.–PALACIOS-LOPEZ, A.–PAPE, U.–WEBER, M. (2021a): [The Early Labor Market Impacts of COVID-19 in Developing Countries: Evidence from High-Frequency Phone](#)

[Surveys](#). World Bank Policy Research Working Paper, 9510.

KHAMIS, M.–PRINZ, D.–NEWHOUSE, D.–PALACIOS-LOPEZ, A.–PAPE, U.–WEBER, M. (2021b): [The Evolving Labor Market Impacts of COVID-19 in Developing Countries](#). World Bank JobsWatch Covid-19 Brief.

KSH (2021): [Munkanélküliségi ráta, megye és régió szerint, negyedévente \(%\)](#). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, (20.2.2.11).

NSZF (2021): [Munkaerőpiaci statisztikák, elemzések](#). Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat.